

KAREN DAVIES & JOHANNA ESSEVELD

Spänningar i välfärdsstaten – exemplet tidsbegränsad anställning

*Genom exemplet tidsbegränsad anställning –
en anställningsform speciellt vanlig bland kvinnor – analyserar
artikelförfattarna den svenska välfärdsstaten. De hävdar att
visserligen har den bidragit till positiva förändringar i den könsliga
arbetsdelningen, men att männens dominans
i grunden är orubbad.
80-talet myntades*

In those days, you see, people could get lost. We didn't have a welfare state – oh no!...

Even the institutions were badly lit. People escaped round corners, into shadows and then they ran helter-skelter and it was impossible to find them. And they could be lost for months, living off pond water and mushrooms, like Poor Tom in King Lear.

(Rose Tremain, 1981, s 9)

Den svenska välfärdsstaten tar hand om och sörjer för alla individer som är bosatta i landet, knappast någon faller genom dess skyddsnät. Inte desto mindre vill vi påstå att detta välfärdssystem, som på ytan tycks vara vittomspännande och avsett att tillämpas neutralt, i realiteten gör skillnad på samhällets medlemmar. Särskilt kvinnor och invandrare är mer benägna att »försvinna runt hörnet» och kan i lägre grad dra nytta av välfärdsstatens förmåner och omfördelning av resurser.

Vi tänker här närmare granska de processer genom vilka vissa grupper av kvinnor¹ gynnas mindre av välfärdsstaten. Problemet analyseras utifrån fenomenet *tidsbegränsad anställning*, en form av arbete som till stor del har försummats av både arbetsmarknadsforskare och feminister.²

Under de senaste decennierna har kvinnornas speciella position på arbetsmarknaden varit föremål för omfattande forskning. Man har särskilt framhävt existensen av en

könssegregerad arbetsmarknad, de olika lönerna för kvinnor och män och det faktum att en stor andel av de kvinnliga löntagarna har deltidsarbeten. Frågan om kvinnor och tidsbegränsad anställning har dock knappast alls väckt något intresse eller närmare undersökts. Ändå är det en fråga som är väl värd att studera, särskilt mot bakgrund av aktuella diskussioner om välfärdsstaten och en dynamiskt föränderlig arbetsmarknad. Även ur ett feministiskt perspektiv är den intressant, eftersom tidsbegränsad anställning, som vi senare skall visa, är vanligare bland kvinnor än bland män och aktuella internationella utvecklingstendenser tyder på att detta är en expanderande anställningsform.

I denna artikel kommer vi att diskutera omfattningen och bruket av tidsbegränsad anställning, och de olika sätt på vilka denna anställningsform får viktiga könsmissiga konsekvenser i den nutida svenska välfärdsstaten. Vi vill särskilt fästa uppmärksamheten på det faktum att:

- 1) En tidsbegränsad anställning kan påverka storleken av den socialförsäkring som en individ är berättigad till och att den därmed upprätthåller samhällets könsuppdelning.
- 2) Staten är den arbetsgivare som anställer flest kvinnor, men är också motsägelsefullt nog den sektor där tidsbegränsad anställning särskilt utnyttjas. Den offentliga sektorn

är den kanal genom vilken medborgarna åtnjuter den svenska välfärdsstatens välsignelser, men den är också i sig en »dålig» arbetsgivare.

3) Tidsbegränsad anställning kan vara resultatet, såväl av förändringar i tillgång och efterfrågan på arbetskraft, som av en selektiv arbetsmarknadspolitik som själv är könsbestämd.

Vi argumenterar för att staten intar en motsägelsefull roll i relation till kvinnor. Å ena sidan har den bidragit till förändringar i den könsliga arbetsdelningen och hjälpt till att skapa större jämlikhet mellan män och kvinnor. Å andra sidan har den gjort det på ett sådant sätt att männens dominans består, om än i något modifierad form.³

Det grå fältet

Ett intressant resultat av vår tidigare longitudinella forskning om arbetslösa kvinnor var att nästan alla kvinnor hittade nytt arbete i någon form men att de flesta hade mycket svårt att få ett *fast* arbete (se Davies & Esseveld, 1984, 1985, 1988, 1989; Davies 1989). Ett återkommande mönster var att de under lång tid uppehöll sig i vad vi kallade *det grå fältet*, ett fält mellan fast arbete och absolut arbetslöshet. Där rörde sig individerna mellan olika typer av tidsbegränsad anställning⁴ och andra »tillstånd» som utbildning, föräldradaglighet och sjukledighet. Många av de kvinnor som tidigare hade arbetat inom industrin eller den privata sektorn fick tillfälliga anställningar i den offentliga sektorn och måste leva under hotet om förnyad arbetslöshet.

Vår analys visade på det komplicerade nätverk av faktorer som bidrog till att kvinnor gjorde denna rörelse på arbetsmarknaden och till att några av dem slutligen marginaliserades (Davies & Esseveld, 1988, 1989). Särskilt tydlig var den roll som sociala könsrelationer och etniska förhållanden spelade i dessa processer.

Resultaten från vår arbetslöshetsforskning väcker flera frågor kring tidsbegränsad anställning. Hur omfattande är egentligen bruket av tidsbegränsad anställning? Är det

huvudsakligen ett fenomen som berör kvinnors deltagande på arbetsmarknaden? Vilka konsekvenser får en tidsbegränsad anställning för (grupper av) enskilda individer med tanke på hur den svenska välfärdsstaten är uppbyggd och fungerar? Eller annorlunda uttryckt: för tidsbegränsad anställning nödvändigtvis med sig negativa konsekvenser eller är konsekvenserna ett resultat av dess koppling till välfärdsstatens funktionssätt?

Eftersom målsättningen för vår forskning var att *ingående* studera hur ett litet antal kvinnor under några år upplevde sin arbetslöshet och problemen med att åter finna ett arbete, kunde de två första frågorna alltså inte besvaras. Däremot har STOP-projektet på Arbetslivscentrum kunnat kasta ett visst ljus över frågan. I denna undersökning följde man cirka 3 400 män och kvinnor under två år från det att de hade blivit arbetslösa. Dessa individer arbetade på 17 olika företag som antingen hade slagit igen eller skurit ner verksamheten. Vid undersökningsperiodens slut hade bara 47 procent av dem fast arbete (Gonäs 1988). Resten befann sig i en situation som Gonäs kallar »permanent tillfällighet» eller, som vi skulle uttrycka det, rörde sig i det grå fältet. Bryter man ner siffran efter kön finner man att 60 procent av männen hade fått fast anställning medan motsvarande tal för kvinnorna bara var 35 procent. Därtill kommer att männen förutom att de i högre grad hittade nya fasta jobb, också gjorde detta snabbare än kvinnorna (se även Forsberg, 1989).

Tidsbegränsad anställning – ett kvinnoproblem?

1987 innehöll SCB:s arbetskraftsundersökningar (AKU) för första gången data om graden av anknytning till arbetsmarknaden. Dessa data ger en klar antydning om den betydelse som kön och etnicitet har i fråga om tidsbegränsad anställning. I tre tabeller (se slutet av artikeln) visar vi omfattningen av tidsbegränsad anställning bland män och kvinnor, och specifikt invandrarkvinnor, efter ålder, näringsgren och yrke. Siffrorna visar att i alla åldrar och i alla näringsgrenar⁵ är

den tidsbegränsade anställningen vanligare bland kvinnor än bland män och mycket vanligare bland invandrarkvinnor i vissa näringsgrenar. Som väntat förekommer den tidsbegränsade anställningsformen särskilt bland ungdomar som ännu inte har etablerat sig på arbetsmarknaden, och det är påfallande hur stora skillnader det är mellan könen. 63 procent av flickor mellan 16 och 19 år hade en tidsbegränsad anställning medan motsvarande siffra för pojkar var 45 procent. Av kvinnor mellan 20 och 24 år hade 32 procent en tidsbegränsad anställning; för männen var siffran 20 procent. Även om siffrorna visar att tidsbegränsad anställning är ett fenomen som särskilt präglar unga människors liv är det också viktigt att uppmärksamma det faktum att i åldersgruppen 25-54 år var en kvinna av tio sysselsatt i ett tidsbegränsat arbete, för invandrarkvinnorna var siffran 15 procent.

Procentandelen kvinnor med tidsbegränsad anställning är särskilt hög inom yrken och näringsgrenar där kvinnor dominerar. Med undantag av kontorsarbete ligger siffrorna för de i tabell 3 redovisade »kvinnoyrkena» över genomsnittet och i vissa yrken är de betänkligt höga. Inom vissa vårdyrken arbetar nästan 25 procent av kvinnorna på tillfällig basis.

Eftersom denna specialstatistik samlades in för första gången 1987 är det svårt att säga om den tidsbegränsade anställningsformen ökar eller minskar i Sverige och om profilen för vissa näringsgrenar och yrken har förändrats. Internationellt finns det dock tecken på att den håller på att expandera⁶, vilket står i nära samband med det växande behovet av en mer flexibel arbetskraft i en ekonomi som utmärks av teknologisk innovation och förändring. Enligt en undersökning från Sussex University i England (*Temporary Work in Britain*, 1985) är ökningen av tidsbegränsad anställning särskilt påtaglig i sådana typiska kvinnoyrken som catering, städning och kontorsarbete.

Traditionellt har man använt tillfällig arbetskraft för att täcka semesterar, sjukfrånvaro och säsongsmässiga behov, men det verkar som om man nu i högre utsträckning använder den för att minska företagets kostnader

och stärka deras flexibilitet. Caire (1982) har redovisat en liknande ökning av tidsbegränsad anställning i Frankrike.

Tillsammans med den nuvarande expansionen av tidsbegränsade anställningsformer verkar olika utvecklingstendenser på arbetsmarknaden, såsom övergång till system med tillfällig arbetskraft (Bernstein, 1986), inhyrd arbetskraft (Coyle, 1985), hemarbete (Allen & Wolkowitz, 1986) och andra former av utlagt arbete som ofta underlättas av den nya informationsteknologin (Huws, 1984).

Det är viktigt att påpeka att hittills gjorda undersökningar – som för all del inte är så många – tycks visa att det framför allt är inom arbetsmarknadens sekundära sektor och bland mer perifer personal på arbetsplatserna, som olika former av tidsbegränsad anställning kommer till ökad användning. Uppdelningen i en primär och en sekundär sektor sammanfaller med könsmässiga och etniska skillnader. Tidsbegränsade anställningsformer kan, tillsammans med de ovan nämnda utvecklingstendenserna, bidra till att bevara, och kanske till och med förstärka, redan existerande ojämlikheter på en segregerad arbetsmarknad.⁷ Av detta tycks man alltså kunna dra den rimliga slutsatsen att kvinnors sysselsättning visserligen har ökat i många länder parallellt med att männens har minskat eller stagnerat, men att denna utveckling inte nödvändigtvis är gynnsam för kvinnor (Standing, 1986).

Arbetsmarknadens och lönearbetarnas behov

Det är inte säkert att den internationella situationen är tillämplig här, delvis beroende på den särskilda praxis och lagstiftning som gäller för den svenska arbetsmarknaden, men det finns tecken på att privatisering, inhyrd arbetskraft och hemarbete är på allmän frammarsch (Engström et al, 1988). Vad vi vill visa är att en speciell svensk form av tidsbegränsad anställning har utvecklats med hjälp av/genom arbetsmarknadspolitiska metoder.

Strukturförändringar ledde till höga arbetslöshetstal i alla EG-länder under slutet av

70-talet och början av 80-talet, ett fenomen som består än i dag. I Sverige däremot förblev arbetslösheten låg under samma period, delvis beroende på en omfattande statlig intervention som inneburit arbete (av tillfällig art) och utbildning åt de arbetslösa. Regeringen har lyckats nå sitt mål att »sysselsätta de arbetslösa», men en bieffekt tycks vara en ökning av otrygga, kortsiktiga anställningsformer och (oönskade) rörelser på arbetsmarknaden. Visserligen kan några av dessa jobb senare leda till en fast anställning, men många individer fortsätter att vandra mellan en rad tillfälliga sysslor utan att få något permanent arbete (Davies & Esseveld, 1985, 1988, Gonäs, 1989).

Förutom de åtgärder som syftar till att hålla arbetslösheten nere, finns det flera andra familje- och arbetsmarknadspolitiska förhållanden, som påverkar närvaron på arbetsmarknaden och som har betydelse för frågan om tidsbegränsad anställning. Sverige för en liberalare politik än andra länder, när det gäller individens möjlighet att vara frånvarande från sitt *fasta* arbete. Man kan exempelvis vara föräldraledig upp till 18 månader efter barnets födelse, ta ledigt för studier under längre tidsperioder och begära tjänstledighet för att ta ett bättre (men tillfälligt) jobb eller pröva något nytt. Vidare har föräldrar med barn under åtta år rätt att minska sin arbetstid till sex timmar om dagen (och återgå till heltidsarbete när så önskas). Dessa ledigheter skapar ett stort antal vakanser, fast naturligtvis bara av tillfällig art. Den liberala lagstiftningen ger alltså bättre arbetsvillkor åt dem som har fast anställning (av vilka de flesta tillhör ekonomins primära sektor) men skapar också jordmån för ett komplicerat system med tillfälliga anställningar för mer marginella arbetare.

Vissa former av tidsbegränsad anställning kan också vara det oavsedda resultatet av LAS (lagen om anställningsskydd). Skärpningen av arbetsgivarnas ansvar för sina anställda kan ha gjort dem mer försiktiga med vem de anställer och därmed ökat antalet anställda på tillfällig basis – åtminstone till en början. Provanställning används nu uppenbarligen i nästan alla fall av nyanställning. Man kan vara provanställd upp till sex månader och

anställningen kan upphöra när som helst utan att någon motivering behöver lämnas. Det finns också uppgifter om att tjänstemän, exempelvis lärare, med hjälp av LAS kan manövreras in i tillfälliga anställningar när det råder arbetsbrist – trots att de haft fasta tjänster i årtal.⁸

Vi har hittills diskuterat kopplingarna mellan tidsbegränsad anställning, arbetsgivarnas behov av en mer flexibel arbetskraft och statens arbetsmarknadspolitik. Men nya sysselsättningsmönster kan också vara resultatet av förändrade attityder till lönearbetet från arbetarnas sida. Vissa individer hyllar kanske inte längre det fasta heltidsarbetets ideal, när det är uppenbart att samhället inte kan uppfylla det, eller när det strider mot deras värderingar och livsuppfattning att lägga så mycket tid på lönearbetet och underordnas dess krav. Det hävdas ofta att det utvecklas en ny arbetsmoral hos ungdomen, men vi fann i vår undersökning belägg för att detta också gällde för vissa äldre kvinnor (Davies, 1989, kap 7). Man föredrar helt enkelt en tillfällig anställning, med det mått av frihet den innebär, framför tryggheten, men också förpliktelserna i det fasta arbetet.

Vi påstod tidigare att svenska samhällsvetare i allmänhet hade underlåtit att granska fenomenet tidsbegränsad anställning. Det är desto viktigare att uppmärksamma det just nu, då vi står inför en dynamiskt föränderlig arbetsmarknad och då flexibilitet lanseras som slagord för 90-talet. Sverige har som tidigare sagts lyckats hålla arbetslösheten på en låg nivå jämfört med andra europeiska länder. I december 1988 hade den sjunkit till 1,1 procent, den lägsta siffran på femton år. I september 1989 var den fortfarande så låg som 1,5 procent. På samma gång kommer uppgifter om att det är omöjligt att få kvalificerad arbetskraft till vissa industrier och yrken. De låga arbetslöshetstalen har till och med fått vissa ekonomer att varna för att en fortsatt låg arbetslöshet kan leda till ökad inflation och stagnation för den svenska ekonomin.

Även om låga arbetslöshetstal uppenbarligen är en viktig indikator på ett lands allmänna välbefinnande, vill vi betona vikten av att *vidga* begreppet arbetslöshet och inte bara se ar-

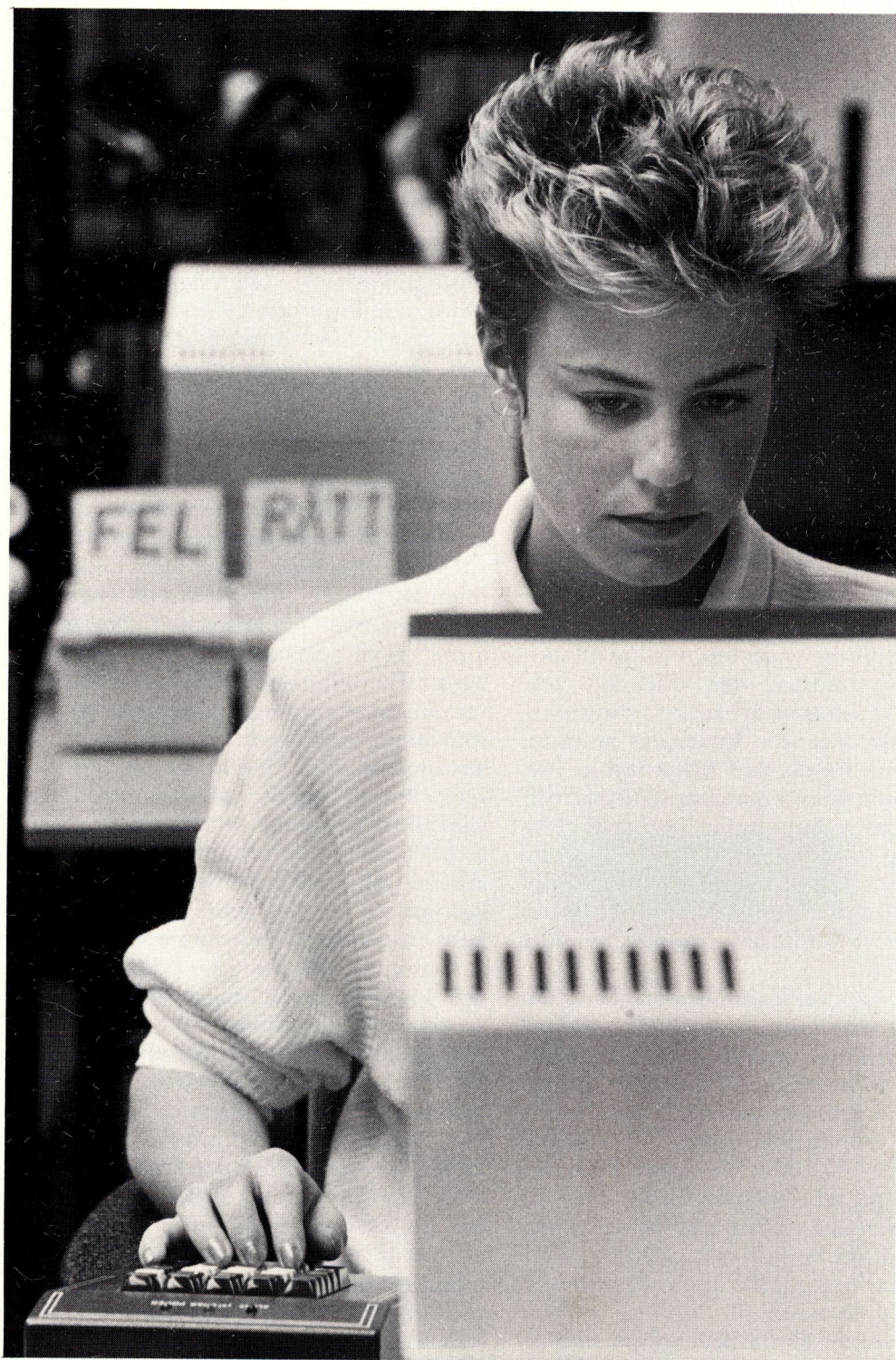

Foto: Thomas Wester / Bildhuset.

betslöshet som motpolen till anställning (Davies & Esseveld, 1984, 1989). Vi har i vår tidigare forskning särskilt betonat att man måste skilja mellan fast anställning och *andra former* av anställning av mindre fast karaktär. Vår poäng är att det trots nuvarande låga arbetslöshet finns en risk för att vissa grupper inte får något fast arbete på arbetsmarknaden. Colin Gill (1988), en engelsk arbetsmarknadsforskare, hävdar att »en ny sysselsättningsmodell håller på att utvecklas där allt fler jobb blir mindre trygga, mer flexibla och mer isolerade från den externa arbetsmarknaden och fackföreningsrörelsen». Detta får, jämte risken för polarisering, självklart viktiga konsekvenser för vissa gruppers ställning i välfärdsstaten.

Om arbete och den svenska välfärdsstaten

Vi återvänder i all korthet till de frågor vi tog upp inledningsvis kring den tidsbegränsade anställningsformen och dess relation till socialförsäkringssystemet, den offentliga sektorn och det selektiva bruket av arbetsmarknadspolitiska åtgärder. En analys av dessa frågor måste förstås mot bakgrund av hur välfärdsstaten själv är genusstrukturerad och därför börjar vi detta avsnitt med en kort historisk skiss av den sociala politik och ideologi som ligger bakom framväxten och uppbyggnaden av den svenska välfärdsstaten. Av central vikt för denna diskussion är definitionen av arbete.

Medan vissa välfärdsreformer gäller alla samhällets medborgare, som till exempel skolundervisning, vård av sjuka och gamla, är många andra reformer kopplade till den viktigaste organiserande strukturen i vårt dagliga liv, nämligen *lönearbetet*. Oavlönat – men även dolt⁹ – arbete i hemmet, i närsamhället och på arbetsplatser försummas och förbises även när en sådan verksamhet skapar ekonomiskt värde åt samhället. Det avgörande är här naturligtvis att det huvudsakligen utförs av kvinnor.

För att förstå denna princip om uteslutning – och det följande osynliggörandet av kvinnoarbetet – är det viktigt att betrakta

den i dess historiska sammanhang.¹⁰ Genom industrialiseringen skildes hem och arbetsplats åt. Åtskiljandet fick stöd av en särskild familjeideologi, enligt vilken familjen underordnades och blev beroende av arbetsmarknaden. Dessa förändringar, som ägde rum i både verkligheten och ideologin, var nära förbundna med förändringar i definitionerna av kvinnors och mäns sociala roller i samhället. Männen skulle i första hand vinna sin sociala identitet utifrån rollen som familjeförsörjare och i den offentliga sfären, medan kvinnorna förutsattes vinna sin främst genom (oavlönade) omsorgsaktiviteter i hemmet. Dessa ideologier och sociala praktiker fick, i Sverige och i andra länder, betydelse för införandet av en familjelön för män, samtidigt som de hindrade kvinnorna från att bli lönearbetare på jämlik fot med männen (Carlsson, 1986; Hartmann, 1986). Med detta etablerades ojämlikheten mellan könen.

Denna ojämlikhet etablerades ännu fastare under 30-talet, den period då den nuvarande svenska välfärdsstaten började ta form.¹¹ Vi vill påstå att det i princip vore möjligt att låta välfärdspolitiken baseras på förutsättningen att omsorgsarbetet i lika hög grad som lönearbetet ligger till grund för samhällets organisation. Men så skedde inte. Från första början byggde välfärdspolitiken i stället på förutsättningen att avlönat, produktivt arbete var mer värt än oavlönat, reproduktivt arbete. Det betraktades också som ett naturligt faktum att den manlige arbetaren och hans anställningsformer utgjorde normen.

Genom att prioritera det avlönade arbetet och speciella anställningsformer, kom den svenska välfärdspolitiken att bygga på ojämlikhet mellan könen. Under efterkrigstiden, då det rådde kraftig efterfrågan på arbetskraft även i den expanderande offentliga sektorn, gjordes försök att minska denna ojämlikhet. Den statliga och den kommunala politiken fick delvis en ny inriktning. Bland annat infördes särbeskattning, föräldrar fick rätt att ta ledigt vid barns födelse och den offentliga barnomsorgen prioriterades. Jämte dessa förändringar i lagstiftningen utvecklades en ny ideologi som betonade jämställdheten mellan kvinnor och män. I stället för en äldre familjeideologi, där mannen betrak-

tades som huvudförsörjare och kvinnan bara hade en komplementär roll, framhävdes nu individen och det (potentiellt) jämlika partsförhållandet mellan kvinnor och män. Båda skulle kombinera sina familjeroller med avlönat arbete och spela en mer aktiv roll som samhällsmedborgare.¹²

Välfärdspolitiken hade dock sina begränsningar. Frågorna kring jämställdhet mellan könen formulerades *inom* de gränser som sattes av ett samhälle baserat på lönearbete och fogades dessutom till en redan rådande diskurs om välfärdsstaten med tonvikt på produktion och arbetsmarknad (Acker, 1989). Vidare utgick politiken från en »abstrakt» individ utan sociala bindningar och inte från en vardag präglad av könsskillnader.

Politiska reformer som föräldraledighet och rätten att vårda sjukt barn i hemmet betraktades som rättigheter som *individer* kunde utnyttja för att finna en lösning på problemet med att förena föräldraskap och avlönat arbete. Utnyttjandet av dessa rättigheter definierades som en fråga om individens val, och eventuella problem på arbetsmarknaden sågs som konsekvensen av ett »dåligt» val och kopplades inte direkt till en könsbestämd social praktik, och ännu mindre till hur det sociala välfärdssystemet var organiserat. Genom att tonvikten på detta sätt läggs på individens val, osynliggörs det faktum att den nutida välfärdsstaten baseras på samma förutsättningar som den tidiga industristaten, nämligen en arbetare som jobbar heltid och prioriterar det avlönade arbetet framför omsorgen samt ett avskiljande av familjen från lönearbetet.

Det väsentliga är följaktligen att många av de politiska åtgärder som skulle främja jämställdheten mellan kvinnor och män i själva verket har bidragit till att bevara de ojämlika könsrelationerna (Eduards, 1986; Dahlberg, 1986; Widerberg, 1986). Det innebär att kvinnor fortfarande – i familjen och på den starkt könssegregerade arbetsmarknaden – intar en relativt underordnad ställning.

»De åtgärder som delvis är avsedda att göra kvinnor ekonomiskt oberoende befäster deras ställning som annorlunda arbetare och bekräftar att de har huvudansvaret för familjelivets organisation och omsorgsbehovets tillfredstäl-

lelse; i själva verket begränsas deras ekonomiska oberoende. Välfärdsstatens jämställdhetsfrämjande åtgärder tenderar alltså att oavsiktligt reproducera den bakomliggande könsstrukturen. Så har man i Sverige lindrat motsättningen mellan produktion och reproduktion, men på samma gång återskapat samhällets könsstruktur i stället för att radera den.» (Acker, 1989, s 12)

Konsekvenserna av denna historiska utveckling kan ses i skärningspunkten mellan den tidsbegränsade anställningsformen och välfärdsstatens verkningar.

Tidsbegränsad anställning och socialförsäkringar

För de flesta socialförsäkringar är det därför *lönearbetet* – och inte medborgarskapet¹³ – som förblir den grundläggande organisationsprincipen (Hernes, 1987; Davies & Essevald, 1988; Eduards, 1986). Arbetslöshetsunderstöd, sjukpenning, föräldrapenning och ATP baseras således på principen om intjänade rättigheter, som i sin tur är kopplade till individens ställning och historia på arbetsmarknaden.¹⁴ Eftersom det i dag förutsätts att *alla* vuxna, om de har fysiska och psykiska möjligheter, skall förvärvsarbeta upp till 65-årsåldern för att försörja sig själva och eventuella beroende barn, tycks principen bakom omfördelningen av resurser vara rimlig. Men existensen av ojämlikhet mellan olika grupper på den svenska arbetsmarknaden – och de bakomliggande orsakerna till detta (av vilka några diskuterades ovan) – sätter systemets rättvisa i fråga.

»Ska en individ få en gynnad position i förhållande till välfärdssystemet måste hon sälja sin arbetskraft, uppnå en minimiinkomst, arbeta heltid och tillbringa åtminstone några på varandra följande decennier på arbetsmarknaden. Avvikelser från denna norm bestraffas med minskad social trygghet när man blir arbetslös, gammal, sjuk eller gravid. Sanktionen kan bli antingen total uteslutning från inkomst- och arbetsrelaterade förmåner eller enbart minskade ersättningar.» (Marklund & Svallfors, 1987, s 21)

Man brukar påpeka hur deltidsarbete och låglönejobb – utmärkande för kvinnornas

närvaro på arbetsmarknaden – förklarar kvinnors mindre gynnade förhållande till välfärdssystemet. Men vi vill också rikta uppmärksamhet mot den tidsbegränsade anställningsformen – åtminstone den formen som är speciellt kopplad till upprepade perioder av arbetslöshet – som uppenbarligen måste inverka på individens sociala förmåner.¹⁵ Detta är också kopplat, som tidigare påpekats, till samhällets könssystem.

Den offentliga sektorn

Den offentliga sektorn är framför allt en följd av välfärdsstaten, genom den förmedlas och brukas välfärden. Den sysselsätter fler människor än någon annan näringsgren. 1985 var 56 procent av yrkesarbetande kvinnor mellan 16 och 64 år verksamma där. De flesta offentligt anställda sysselsätts av kommuner och landsting. Även om löneutvecklingen har varit positiv inom den offentliga sektorn jämfört med den privata, så att kvinnorna 1985 i genomsnitt hade 91 procent av männens genomsnittslön, utmärks den offentliga sektorn fortfarande av en stark könssegregation. Även här arbetar kvinnorna i typiska kvinnoyrken och når sällan chefspositioner. Jämfört med många andra näringsgrenar är en stor andel av de anställda i den offentliga sektorn tillfällighetsarbetare och många arbetar deltid och under otrygga villkor (Henning 1984; *Kommunala sektorn*, 1987).¹⁶ Det betyder i sin tur att de får mindre av välfärdsstatens förmåner: en inbyggd motsägelse mellan välfärdsstatens arbetsgivarfunktion och dess omfördelningsfunktion.

Den höga frekvensen av tidsbegränsad anställning i den offentliga sektorn kan delvis förklaras av själva arbetets natur. Vård och omsorg kräver uppenbarligen personal på en viss miniminivå 24 timmar om dygnet. Industrin däremot kan eventuellt minska produktionen tillfälligt om många av de anställda är sjuka och tvärtom öka den vid andra tillfällen. Verksamheten inom vården kräver att ersättare måste sättas in även vid kortvarig frånvaro. Under sommaren och andra ledigheter måste man också hitta ersättare medan

en fabrik kan slå igen helt under någon månad. Den offentliga sektorn verkar först och främst enligt en budget som sätter gränser för hur många tjänster som kan inrättas. Om den som innehar en tjänst av någon anledning är frånvarande anställer man en annan. Industrin däremot ökar och minskar antalet anställda enligt vad efterfrågan och den ekonomiska tillväxten kräver. Därtill kommer att det är något lättare att få tjänstledighet inom den statliga och kommunala sektorn än inom industrin, där man är beroende av arbetsgivarens välvilja.

Vi anser dock att det finns ytterligare skäl till att den offentliga sektorn har de anställningsformer den har, skäl som står i samband med tidigare nämnda specifika ideologier och historiska utvecklingsförlopp. Det var först på 60- och 70-talet som kvinnorna gick ut i arbetslivet i större antal och då främst sögs upp av den expanderande offentliga sektorn. Med denna förändring började den ideologiska dikotomin mellan kvinnan som hemmafru och mannen som familjeförsörjare att svikta och den tidigare uppdelningen mellan offentligt och privat fick ny form. Det togs dock fortfarande för givet att kvinnorna i första hand var mödrar och ansvariga för omsorgen i hemmet. Varken arbetsgivarna eller kvinnorna själva förutsatte att kvinnor skulle arbeta under samma villkor som männen. Bland annat utvecklades komplicerade arbetsscheman byggda på deltidstjänstgöring. Hand i hand med detta lappade anställningsmönster använde man sig i större utsträckning av tillfällig arbetskraft.

Behovet av flexibilitet i den offentliga sektorn tillfredställdes genom en arbetsstyrka som inte var inställd på eller krävde ett fast heltidsarbete. Kanske kan man gå ett steg längre och påstå att den offentliga sektorns behov av flexibilitet också kunde tillfredställas genom det faktum att personalen faktiskt bestod av kvinnor. Cunnison (1986) har påpekat att det här rör sig om en ideologisk fråga: för kvinnor existerar ett moraliskt imperativ att ta hand om dem som inte kan ta hand om sig själva.¹⁷ Det betyder att det är lätt att få kvinnor att jobba extra och på övertid, ändra arbetstider, arbeta för låga löner och ibland till och med för ingenting. Som en

av hemvårdarna i Liljeströms och Jarups undersökning (1983) uttryckte det:

»... sätter jag mig på sängkanten hos en patient och ser att patienten är deprimerad, ja, då måste jag ju prata med honom. Jag sätter mig kanske på sängkanten en halvtimme efter det att min arbetstid är slut. Men det skulle inte falla mig in att skriva övertid på det. Det är ju inte en arbetsuppgift.» (s 80)

Selektiv tillämpning av arbetsmarknadspolitiken

Den svenska arbetsmarknadspolitiken förutsätts garantera att alla vuxna personer får tillträde till arbetsmarknaden (Esping-Andersen & Korpi, 1984) och att de får arbete genom staten när inte marknaden lyckas ge dem något. Även om arbetsmarknadspolitiken formuleras i könsneutrala termer är den öppen för olika tolkningar, och det är när denna politik tillämpas – exempelvis när beslut fattas om vilka individer och/eller industrier som ska få statligt stöd – som något av det könstänkande som tidigare diskuterades i relation till den nutida välfärdsstaten blir synlig. Vad som också blir synligt är att vissa individer och vissa samhällssektorer definieras som mer viktiga för ekonomin än andra. Statliga åtgärder vidtas därför i första hand för att den så kallade primära sektorn i samhället – den sektor som har en stabil och ofta manlig arbetsstyrka, som kräver yrkesskicklighet och som betalar relativt sett höga löner – skall kunna fortsätta att fungera. När exempelvis varven inte längre kunde sälja sina produkter och nedskärningar diskuterades på basis av marknadsprinciper, gick staten in med stöd. Och när detta inte räckte, som i t ex Uddevalla och Malmö, gav staten stöd åt företag som förutsattes kunna suga upp arbetare från de nedläggningshotade företagen.

Sådana statliga ingrepp förekommer inte i samma utsträckning inom den sekundära sektorn av ekonomin när den upplever problem, som exemplet tekoindustrin visar. Argumentet för att vissa industrier och företag ska prioriteras framför andra utgår nästan alltid från att just dessa är särskilt viktiga och

centrala för den lokala sysselsättningen och den svenska ekonomin. Bakom koncentrationen på vissa industrier och jobb ligger dock inte bara rena kostnadskalkyler utan också särskilda värderingar och förutsättningar. Där döljer sig bland annat en viktig könsaspekt, nämligen att kvinnodominerade arbetsplatser och yrken definitionsmässigt anses vara mindre betydelsefulla för den svenska ekonomin och tillhöra den sekundära sektorn.

Vår argumentering får stöd i Lena Gonäs' (1989) aktuella undersökning. När varvet i Oskarshamn gick i konkurs ansträngde sig myndigheterna, företagen och bankerna för att finna en lösning på krisen. Efter två år hade 73 procent av varvsarbetarna fått nya fasta jobb. När ett annat Oskarshamnsföretag, Ericsson, som huvudsakligen sysselsatte kvinnor, lades ner var det en helt annan historia. Man gjorde inte samma ansträngningar för att hjälpa dessa kvinnor och efter två år hade bara 29 procent fått ett nytt fast arbete. Många av dem hade hamnat i tillfälliga jobb inom den offentliga sektorn.¹⁸

Nu för tiden är det svårt för kvinnor att finna nya okvalificerade jobb inom industrin; sådana har helt enkelt rationaliserats bort. Friställning från ett arbete kan följaktligen vara inledningen till en tillvaro kantad av tillfälliga jobb under mindre trygga villkor och däremellan korta perioder av arbetslöshet.

Lönearbetets roll och ideologi

Vi har visat hur den tidsbegränsade anställningsformen får könsmässiga konsekvenser i dagens samhälle, och kompletterar därmed tidigare diskussioner om den könssegregerade arbetsmarknaden och om deltidsarbetets könskaraktär. Vi påstår inte att tidsbegränsad anställning är ett problem i sig, men menar att när den används selektivt kan den på grund av sin intima koppling till deltidsarbete och arbetslöshet bevara och till och med förstärka den könsliga arbetsdelningen; ett fenomen som kommer att befästas ännu mer i framtiden om nuvarande tendenser på arbetsmarknaden står sig.

De riktlinjer för lokala handlingsprogram

Foto: Thomas Wester / Bildhuset.

och förslag till förbättringar som läggs fram i *Kommunala sektorn* (1987) visar klart att arbetsgivare, fackföreningar och AMS (Arbetsmarknadsstyrelsen) är medvetna om många av de problem som den tidsbestämda anställningsformen innebär. I den så kallade Kalmarmodellen (först utvecklad på Kalmar lasarett) garanterar ändrade arbetsrutiner tillsammans med en god överblick över framtida behov att en vikarie automatiskt får ett nytt vikariat när det gamla upphör, så att hon eller han inte tvingas in i återkommande perioder av arbetslöshet. Verksamheten fungerar också smidigare eftersom det inte uppstår någon personalbrist. Även om detta kan vara en förbättring för den enskilde är anställningen ändå av tillfällig karaktär och behöver ofta kombineras med andra vikariat eller fasta deltidstjänster för att ge fullgoda försörjningsmöjligheter.

En flexibilitet av detta slag är kanske inte nödvändigtvis negativ i sig men den väcker faktiskt, så länge det finns klara skillnader i trygghet mellan fasta och icke fasta jobb, vissa frågor om individens ställning på arbetsmarknaden.

Frågan om tidsbegränsad anställning och dess koppling till ojämlikhet mellan könen aktualiserar alltså än en gång ett mer generellt problem: lönearbetets roll och ideologi i dagens samhälle. Måste och bör lönearbetet grunda sig på normen om fast anställning på heltid och kontinuerlig närvaro på arbetsmarknaden? Och måste välfärdsstaten upprätthålla sin heliga allians med denna särskilda form av lönearbete och föreställningen därom?

Översättning: Sven-Erik Torhell

Tabell 1. Procent av sysselsatta med tidsbegränsad anställning efter ålder 1987.

Ålder	båda kön	män	kvinnor	invandrar- kvinnor
16-19	54,5	45,4	63,0	61,1
20-24	25,7	19,7	31,9	38,0
25-34	11,2	9,8	12,7	20,6
35-44	6,4	4,4	8,3	11,3
45-54	4,6	3,4	5,7	9,8
55-59	4,0	3,2	4,6	4,9
60-64	4,3	3,8	4,8	10,0
16-64	11,5	9,3	13,9	19,1

Källa: AKU, 1987

Tabell 2. Procent av sysselsatta med tidsbegränsad anställning efter näringsgren 1987.

Näringsgren	båda kön	män	kvinnor	invandrar- kvinnor
Jordbr, skogsbr, mm	19,4	15,8	32,6	50,0
Gruv-, tillv ind mm	5,1	4,5	6,6	5,7
Verkstadsindustri	3,4	3,1	4,3	3,8
Byggnadsindustri	18,2	19,0	8,8	16,7
Handel, rest, hotell	10,8	7,7	13,4	18,4
Samf, post o tele	7,2	6,2	9,2	20,0
Bank-, försäkrv. mm	6,5	6,3	6,6	8,9
Off förvaltning o andra tjänster	16,3	14,4	16,9	26,1

Källa: AKU, 1987.

Tabell 3. Procent av sysselsatta med tidsbegränsad anställning efter yrke 1987.

Yrke	kvinnor
Förest, ledare, vårdare m fl i soc omsorg	23,5
Hotell-, restaurat-, storhushållsarbete	19,7
Barnskötare m fl	19,5
Hälso-, sjukv-arb, veterinärarb	17,3
Städare	15,3
Affärsbiträden	14,9
Livsmedels-, tobaksarb	14,9
Pedagogiskt arbete	12,2
Redovisn-, sekreterar-, maskinskr- arb mm	9,0

Källa: AKU, 1987.

NOTER

- 1 Även om vi inte här vidgar vår argumentering till att omfatta etniska minoriteter och invandrare tror vi att även dessa grupper uteslöts från de processer som skapade – och fortfarande upprätthåller – den svenska välfärdsstaten och att de påverkas annorlunda av välfärdspolitiken än svenska medborgare.
- 2 Ann Henning (1984) och Bengt Furåker (1986) tillhör de få svenska samhällsvetare som närmare har undersökt den tidsbegränsade anställningen.
- 3 Se särskilt Birte Siim (1987), men även Carol Pateman (1988), Karin Widerberg (1986) och Joan Acker (1989) för en liknande standpunkt i fråga om välfärdsstaten.
- 4 Där ingår vikariat, provanställning, praktik, beredskapsarbete, anställning med rekryteringsstöd, ungdomsplats, ungdomslag, timanställning.
- 5 Med undantag av byggnadsindustrin, där kvinnorna utgör en mycket liten minoritet.
- 6 ILO skiljer mellan anställning för en bestämd tid (*fixed-term contracts*, FTC) och tillfällighetsarbete (*temporary work*, TW). FTC definieras som anställningar varigenom arbetare anställs av en arbetsgivare på tillfällig basis för a) en specificerad tidsperiod, b) en specificerad uppgift eller c) en säsong. TW är också känt som *agency work*, *dispatch work* och *temporary help*. Det definieras som ett arrangemang varigenom en arbetare anställs av en arbetsförmedling mot profit för (oftast) en begränsad tid för att utföra arbete för en tredje part. Vår beteckning tidsbegränsad anställning täcker både FTC och TW. Det senare är inte särskilt vanligt i Sverige beroende på lagstiftningen, men det existerar exempelvis skrivbyråer som förmedlar kontorspersonal.
- 7 Forskarna har pekat på olika konsekvenser av några av dessa strukturella förändringsprocesser. Å ena sidan har det sagts att dessa processer lett till större horisontell och vertikal integration på arbetsplatsen (Björkman & Lundquist, 1986; Nilsson, 1988), å andra sidan att de har lett till en polarisering mellan olika kategorier av arbetare och mellan dem som har arbete och dem som inte har det (Therborn, 1985). Även om Therborn inte tar upp frågan om kvinnor och invandrare förutsätter vi att det är viktigt att beakta genus och etnisk tillhörighet i samband med denna polariseringsprocess.

- 8 Se *Dagens Nyheter*, 1986-03-19.
- 9 För en diskussion av oavlönat arbete, se t ex Arnlaug Leira (1983), och av dolt arbete, Cato Wadel (1984).
- 10 Det var också med industrialiseringen som arbetet fick sin nya – och snävare – innebörd. Arbete, som tidigare hade definierats i vidare termer, till exempel som produktiv verksamhet i hushållet eller som produktion för utbyte, begränsades nu till att innebära ett marknadsorienterat eller löneinbringande jobb. Denna nya arbetsdefinition i förening med åtskiljandet av hem och arbete ledde till att kvinnors nödvändiga arbete i hemmet osynliggjordes (Tilly & Scott, 1978, kap 1), men även till att kvinnors avlönande arbete negligerades (Esselveld, 1988, kap 2).
- 11 Det finns inte här utrymme för en diskussion av de aktuella förändringar som skett i den svenska välfärdsstaten – och därmed en diskussion om huruvida den fortfarande grundar sig på en så kallad institutionell omfördelningsmodell (Esping-Andersen & Korpi, 1984).
- 12 Se Liljeström m fl, 1972, för en intressant presentation av dessa ideal.
- 13 Konsekvenserna av detta kan ses i en sådan välfärdsrättighet som föräldraledighet. Själva begreppet klargör att man teoretiskt är ledig från ett jobb. Försäkringsbeloppet grundas på tidigare inkomster och det förutsätts att man återvänder till detta jobb, att man söker ett nytt eller får arbetslöshetsunderstöd, det vill säga att man har någon form av relation till arbetsmarknaden. Om förmånerna däremot var baserade på medborgarskapet kunde man konstruera ett föräldrabidrag som inte var beroende av tidigare inkomster eller av föreställningen om att den föräldraledige skulle återvända till arbetsmarknaden, det vill säga alla individer kunde vara berättigade till en bestämd summa pengar under en viss tid oberoende av tidigare ställning på arbetsmarknaden.
- 14 Visst kan man i dag hitta exempel som vederlägger detta, t ex att man kan få ATP-poäng för vård av barn i hemmet, men det är undantag som bara bekräftar regeln.
- 15 Tidsbegränsad anställning är inte ett homogent begrepp. Med tidsbegränsad anställning avses varje slag av avlönat arbete som inte är av permanent karaktär, enligt bestämmelserna i Lagen om anställningsskydd (LAS). Det är alltså inte fråga om tillsvidareanställning (se *Arbetsrätten i Norden*, NU, 1984, s 10). Den tidsbegränsade anställningsformen utnyttjas av såväl stat och kommun som »vanliga arbetsgivare». Den uppvisar också stora variationer i graden av tillfällighet. Det kan röra sig om en arbetsdag i månaden på ett sjukhus eller om en rad vikariat på samma arbetsplats under flera år. Inom t ex hälso- och sjukvården och socialtjänsten berodde 1985 tre fjärdedelar av den arbetslöshet som inte omfattade nyinträde på arbetsmarknaden på att en tillfällig anställning upphörde (*Kommunala sektorn*, 1987).
- 16 Henning (1984) fann att under 1979 var 54 procent av de nytvlsta jobben inom offentliga och andra tjänster, tidsbegränsade anställningar. Vikariatet svarade för 40 procent, medan motsvarande siffra i tillverkningsindustrin var bara 16 procent.
- 17 Denna ideologiska fråga är kopplad till vad norska kvinnoforskare har kallat omsorgs- eller ansvarsrationalitet. Se Ve (1989) för en aktuell diskussion.
- 18 Vi har också i vår tidigare forskning (Davies & Esseveld, 1988) sett hur sammanflätningen av genus, klass och etnicitet ledde till att arbetsförmedlarna gav föga hjälp åt arbetarklass/invandrarkvinnor. Dessa kvinnor ansågs sakna initiativförmåga och var osäkra på vad för slags arbete de var intresserade av, medan kvinnorna själva tyckte att tjänstemännen inte förstod deras behov och önskemål.

LITTERATUR

- Acker, Joan, *Women, Families, and Public Policy in Sweden*, Arbetsrapport från Arbetslivscentrum, Stockholm, 1989.
- Allen, Sheila & Carol Wolkowitz, »The Control of Women's Labour: the case of homeworking», *Feminist Review*, no 22, spring, 1986.
- Baude, Annika, »Public Policy and Changing Family Patterns in Sweden, 1930-1977» i J Lipman-Bluman & J. Bernard (red) *Sex Roles and Social Policy: A Complex Social Science Equation*, Sage Studies in International Sociology, London & Beverly Hills, 1979.
- Bernstein, Deborah, »The sub-contracting of cleaning work: A case in the casualisation of labour» *The Sociological Review*, vol 34, no 2, 1986.

- Björkman, Thorsten & Karin Lundquist, *Yrkeskunnande och datorisering*, Statskontorets småskrifter 13, Stockholm, 1986.
- Caire, G, »The increase in temporary work and the regulation of the labour market» *Sociologie du Travail*, vol 24, no 2, 1982.
- Carlsson, Christina, »Kön och klass ur ett historiskt perspektiv» i H Ganetz m fl (red) *Feminism och Marxism. En förälskelse med förhinder*, Arbetarkultur, Stockholm, 1986.
- Coyle, Angela, »Going private: the implications of privatization for women's work» *Feminist Review*, no 21, 1985.
- Cunnison, Sheila, »Gender, consent and exploitation among sheltered housing wardens» i Kate Purcell, m fl, *The Changing Experience of Employment*, Basingstoke, Macmillan, 1986.
- Dahlberg, Anita, »Aktivt jämställdhetsarbete – frigörelse med förhinder» *Kvinnovetenskaplig tidskrift*, nr 3, 1986.
- Davies, Karen & Esseveld, Joke, »Arbetslösa kvinnor och det grå fältet» *Sociologisk Forskning*, nr 1, 1984.
- Davies, Karen & Esseveld, Joke, »Kvinnoarbetslöshet i dagens Sverige – ett hot mot jämställdheten» *Jämställdhet i arbetsliv och samhälle*, Stockholm, TCO, 1985.
- Davies, Karen & Johanna Esseveld, *Att hoppa hage i den svenska arbetsmarknaden. En studie av avskedade fabrikskvinnor*, Raben & Sjögren, Stockholm, 1988.
- Davies, Karen & Esseveld, Johanna, »Factory Women, Redundancy and the Search for Work: Toward a Reconceptualization of Employment and Unemployment» *The Sociological Review*, vol 37, no 2, 1989.
- Davies, Karen, *Women and Time. Weaving the strands of everyday life*, sociologiska inst, Lund, (diss), 1989.
- Eduards, Maud Landby, »Kön, stat och jämställdhetspolitik», *Kvinnovetenskaplig tidskrift*, nr 3, 1986.
- Engström, MG Eriksson & L-G Hansson, *Hem och distansarbete*, Meddelande 1988:4, Nordiska institutet för samhällsplanering, Stockholm, 1988.
- Esping-Andersen, Gösta & Walter Korpi, *From poor relief towards institutional welfare states: the development of Scandinavian social policy*, Meddelande 5/1984, Institutet för social forskning, Stockholm, 1984.
- Forsberg, Gunnel, *Industriomvandling och könsstruktur. Fallstudier på fyra lokala arbetsmarknader*, Geografiska regionsstudier nr 20, Kulturgeografiska institutionen, Uppsala Universitet, Uppsala, 1989.
- Furåker, Bengt, »Towards increasing labour market flexibility» *Acta Sociologica*, vol 29, no 4, 1986.
- Gill, Colin, *New technology and industrial relations*, paper prepared for the ALC conference, Structural Change and Labour Market Policy, Saltsjöbaden, 1988.
- Gonäs, Lena, *Structural change – its consequences for the individual and community*, paper prepared for the ALC conference, Structural change and labour market policy, Saltsjöbaden, 1988.
- Gonäs, Lena, *En fråga om kön. Kvinnor och män i strukturomvandlingens spår*, Arbetslivscentrum, Stockholm, 1989.
- Hartmann, Heidi, »Det olyckliga äktenskapet mellan feminism och marxism. För en mer utvecklingsbar förening» i H Ganetz, E Gunnarsson & A Göransson (red) *Feminism och marxism. En förälskelse med förhinder*, Arbetarkultur, Stockholm, 1986.
- Henning, Ann, *Tidsbegränsad anställning. En studie av anställningsformsregleringen och dess funktioner*, Juridiska Föreningen, Lund, 1984.
- Hernes, Helga, *Welfare State and Woman Power*, Norwegian University Press, Oslo, 1987.
- Huws, Ursula, *The New Homeworkers: New technology and the changing location of white collar work*, Low Pay Unit Pamphlet, no 28, 1984.
- Kommunala sektorn. Vår största arbetsmarknad kräver tanke och omtanke. Riktlinjer för lokala handlingsprogram*, Arbetsmarknadsverket, 1987.
- Leira, Anlaug, »Women's Workstrategies – An Analyse of the Organization of Everyday Life in an Urban Neighborhood», Leira (red), *Work and Womenhood*, Report 8-83, Institute for Social Research, Oslo, 1981.
- Liljeström, Rita & Jarup, Birgitta, *Vardagsvett och vetenskap i vårdarbete*, Svenska kommunalarbetsareföbundet, Stockholm, 1983.
- Liljeström, Rita m fl, *Roller i omvandling*, SOU 1976:71.
- Marklund, Staffan & Svallfors, Stefan, *Dual Welfare – Segmentation and work enforcement in the Swedish Welfare System*, Research Report no 94, Department of Sociology, Umeå Universitet, Umeå, 1987.
- Nilsson, Tommy, *Arbetare eller tjänstemän?* Arkiv, Lund, 1988.
- Pateman, Carol, »The patriarchal welfare state» A Gutman (red) *Democracy and the Welfare State*, Princeton University Press, Princeton, 1988.
- Siim, Birte, »The Scandinavian Welfare States –

- Towards sexual equality or a new kind of male domination?» *Acta Sociologica*, vol 30, nr 3/4, 1987.
- Standing, Guy, »Labour flexibility and work 'feminisation'», *Woman at Work*, nr 2, ILO, Genève, 1986.
- Temporary Work in Britain: its growth and changing rationales*, University of Sussex, IMS report 106, 1985.
- Therborn, Göran, *Nationernas ofärd: arbetslösheten i den internationella krisen*, Arkiv, Lund, 1985.
- Tilly, Louise & Scott, Joan, *Women, Work and Family*, Holt, Rinehart & Winston, N.Y., 1978.
- Tremain, Rose, *The Cupboard*, MacDonald, London, 1981.
- Ve, Hildur, »Kvinnor, byråkrati och välfärdsstat», *Sociologisk forskning*, nr 4, 1989.
- Wadel, Cato, *Det skjulte arbeid*, Universitetsforlaget, Oslo, 1984.
- Widerberg, Karin, »Har kvinnoforskning med jämställdhetspolitik att göra?» *Kvinnovetenskaplig tidskrift*, nr 3, 1986.

SUMMARY

In this article »Tensions in the welfare state: the example of temporary employment» we examine some of the processes through which certain groups of women loose out in relation to the welfare state through the example of the phenomenon of *temporary employment*, a work form largely overlooked by labour market researchers and feminists alike.

Woman's specific position in the labour market has been the subject of comprehensive research during the last decades. In particular, the existence of a sex segregated labour market, differential wages for women and men and the fact that a large proportion of woman wage workers hold part time work has been emphasized. The question of women and temporary employment has, however, largely escaped interest and scrutiny. Yet it is an issue well worth examining, especially within the context of current debates about the welfare state and within the context of a dynamically changing labour market. From a feminist perspective it is also well worth examining since temporary employment is more common among women than among men and current international trends would suggest that it is an employment form that is on the increase.

In this article we discuss the extent and use of temporary employment, and the various ways

in which this employment form has important gendered implications in the contemporary Swedish welfare state. In particular draw attention to the fact that:

- 1) Temporary employment may affect the amount of social insurance an individual is entitled to, thus maintaining gender divisions in society.
- 2) The state is the largest employer of women, yet it is the sector where temporary employment is in particular utilised. Thus a contradiction arises. The public sector is the channel through which citizens enjoy Swedish welfare, yet it is in itself a 'bad' employer.
- 3) Temporary employment may be the result of not only changes in demand and supply of labour power in the labour market but also of selective labour market policies which are in themselves gendered.

In discussing these issues, we draw attention to the ideologies and social practices which have historically been built into the welfare state's emergence and growth. Thus we are not arguing that welfare state policies have differing outcomes simply dependent on one's sex, but that the welfare state itself is gendered.

Karen Davies & Johanna Esseveld
Sociologiska Institutionen
Box 114
221 00 Lund